

ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่นในเขตจังหวัดเชียงใหม่
และจังหวัดแม่ฮ่องสอน

THE STRATEGIES OF CONSERVATIVE AND INHERITABLE LOCAL CULTURE
IN CHIANG MAI PROVINCE AND MAE HONG SON PROVINCE

มนัส สุวรรณ¹, รัชพล สัมพุทธานนท์², ปิยวดี นิลสนธิ^{3*} และ ปัทมา รัตนกมลวรรณ⁴

Manat Suwan¹, Ratchaphon Samphutthanont², Piyawadee Nilsonthi^{3*}, and Patthama Rattanagamonwan⁴

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ 202 ถ.ช้างเผือก ต.ช้างเผือก อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50300^{1, 2, 3, 4}

Chiang Mai Rajabhat University, 202 Chang Puak Road, Chang Puak Sub-district, Mueang District, Chiang Mai Province 50300^{1, 2, 3, 4}

*Corresponding author E-mail: piyawadee_nil@cmru.ac.th

(Received: 6 Apr, 2022; Revised: 8 Nov, 2022; Accepted: 21 Nov, 2022)

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 2 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาบริบทของวัฒนธรรมพื้นถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อมโยงและเหตุปัจจัยแห่งความเชื่อมโยง และ (2) เพื่อจัดทำยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่นจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน ข้อมูลที่จำเป็นรวบรวมได้จากบุคลากรของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดและคณะกรรมการสภาวัฒนธรรมจังหวัด รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและนักวิชาการอิสระด้านวัฒนธรรมโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มเฉพาะ และการพบปะสนทนาแบบไม่เป็นทางการเป็นเครื่องมือ ข้อมูลที่รวบรวมได้แยกทำการวิเคราะห์เป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นข้อมูลเกี่ยวกับบริบทของวัฒนธรรมพื้นถิ่นวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ส่วนที่สองเป็นข้อมูลจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่มีผลต่อการจัดทำยุทธศาสตร์วิเคราะห์ด้วย SWOT Analysis

ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานกว่า 720 ปี มีวัฒนธรรมพื้นถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะหลายอย่างไม่ว่าจะเป็น ภาษา การแต่งกาย การประกอบอาหาร การละเล่นการแสดง ประเพณี และอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมดังกล่าวมีความเสื่อมถอยตามกาลเวลาด้วยเหตุปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกหลายปัจจัย กรณีของยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่นของ 2 จังหวัด ประกอบด้วย (1) ยุทธศาสตร์การบูรณาการวัฒนธรรมพื้นถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน (2) ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน (3) ยุทธศาสตร์การสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน แต่ละยุทธศาสตร์มีกลยุทธ์สำหรับเป็นแนวทางในการดำเนินการจำนวน 5, 5 และ 4 กลยุทธ์ตามลำดับ

คำสำคัญ: ยุทธศาสตร์, การอนุรักษ์และสืบสาน, วัฒนธรรมพื้นถิ่น, ความเชื่อมโยง

¹ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

² อาจารย์ ดร. สาขาวิชาภูมิศาสตร์และภูมิสารสนเทศ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

³ อาจารย์ สาขาวิชาภูมิศาสตร์และภูมิสารสนเทศ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

⁴ อาจารย์ สาขาวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร คณะวิทยาลัยแม่ฮ่องสอน

ABSTRACT

The important objectives of this study were (1) to study the context of local culture, especially the deterioration and the causes of the deterioration in Chiang Mai and Mae Hong Son Province and (2) to create the strategies of conservative and inheritable local culture in Chiang Mai Province and Mae Hong Son Province. The needed data was collected from Provincial Cultural Office personnel and Provincial Cultural Council Committee personnel in addition to the local wisdom and the cultural independent scholars. In-depth interview methods, focus group discussion and informal meetings were used as the tools. The collected data was analyzed into two parts. The first part is about the context of local culture which was analyzed by content analysis and the last part consists of the strengths, the weaknesses, the opportunities and the obstacles which were affected to the strategy management which was analyzed by the SWOT Analysis.

The results of the study can be concluded that the history of Chiang Mai and Mae Hong Son province have had for more than 720 years which includes many unique local cultures such as languages, dresses, cooking, plays, performances, traditions and others. However, the culture as mentioned above has deteriorated with time because of many internal and external factors. The appropriate strategies for Conservative and Inheritable Local Culture for both provinces are consisted of (1) the strategy of local culture preservation in Chiang Mai and Mae Hong Son province (2) the strategy of local culture conservation in Chiang Mai and Mae Hong Son province (3) the strategy of local culture inheritance in Chiang Mai and Mae Hong Son province. There are five tactics for the local culture preservative strategy, five tactics for the local culture conservative strategy and four tactics the local culture inheritable strategy, respectively.

KEYWORDS: Strategies, Conserving and Inheriting, Local Culture, Deterioration

บทนำ

“วัฒนธรรม” ซึ่งตรงกับคำที่ใช้ในภาษาอังกฤษ คือ “culture” มีความหมายตามที่บัญญัติไว้ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ว่า “สิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ หรือ วิธีชีวิตของหมู่คณะ” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ความหมายของวัฒนธรรม ในภาษาไทยเมื่อเทียบกับรากศัพท์ในภาษาอังกฤษมิได้มีความหมายแตกต่างกัน เพราะคำว่า “Culture” ที่บัญญัติไว้ใน Cambridge Dictionary ให้ความหมายว่า “วิถีชีวิตขนบธรรมเนียม และความเชื่อเฉพาะของกลุ่มคนในแต่ละช่วงเวลา” (Cambridge Dictionary, 2021) อีกความหมายหนึ่งของวัฒนธรรม คือ “สัญลักษณ์ ภาษา ความเชื่อ คุณค่า และสิ่งประดิษฐ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคม” (Pressbook, 2021)

กระทรวงวัฒนธรรมในฐานะหน่วยงานของรัฐบาลซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทั้งหมดของประเทศได้ให้ความหมายของ “วัฒนธรรม” ว่าหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมและยังหมายรวมถึงแบบแผนพฤติกรรมทั้งหมดของสังคมที่สืบทอดมานับตั้งแต่อดีต ผ่านการเรียนรู้ คิดค้น ดัดแปลง เพื่อสนองความต้องการและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ โดยมีวิวัฒนาการสืบทอดต่อกันมาอย่างมีแบบแผนเพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองและมั่นคงในสังคม (กระทรวงวัฒนธรรม, 2559)

วัฒนธรรมหรือที่คนทั่วไปรู้และเข้าใจอย่างง่าย ๆ ว่าหมายถึง วิธีแห่งการดำเนินชีวิต (Ways of Living) ของมนุษย์มิใช่ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ไม่ได้เกิดจากการถ่ายทอดทางพันธุกรรม และไม่ได้เกิดจากการตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมโดยตรงของมนุษย์ (Not Stemming From) แต่เป็นผลพวงจากกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการปรับตัวของมนุษย์ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม (Induced By) อธิบายเป็นตัวอย่างเพื่อให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น คือ ไม่ใช่เพราะฝนที่ตกลงมาแล้วทำให้คนมีวิถีการดำเนินชีวิตด้วยการเป็นชาวนา แต่เพราะการได้เรียนรู้ว่าในแต่ละปีฝนตกในช่วงเวลาใด เป็นระยะเวลาสั้นเท่าไร และมีปริมาณ

น้ำฝนมากน้อยเพียงไร จากนั้นจึงเรียนรู้ต่อไปโดยการลองผิดลองถูกด้วยการปลูกพืชชนิดต่าง ๆ จนได้แนวปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best Practice) คือ การเลือกปลูกพืชที่มีความเหมาะสมที่สุดกับองค์ประกอบของฝน จนกลายเป็นวิธีประจำที่เรียกว่า “อาชีพ” (มนัส สุวรรณ, 2563)

“วัฒนธรรม” มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อชีวิตของมนุษย์ถึงขั้นมีการอุปมาว่า “ถ้ามนุษย์ไม่มีวัฒนธรรม มนุษย์ก็ไม่ต่างอะไรจากสัตว์อื่นโดยทั่วไป” (จิรพรรณ กาญจนจิตรา, 2553 และทวีศักดิ์ กันไชโย, 2564) นอกเหนือจากการเป็นสิ่งบ่งบอกความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับสัตว์อื่นแล้ว วัฒนธรรมยังเป็นสิ่งกำหนดอัตลักษณ์ประจำถิ่นหรือประจำชาติของมนุษย์ในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก แต่ละประเทศมีวัฒนธรรมที่บ่งบอกความเป็นชาติของตนเอง เช่น มีภาษาประจำชาติ มีเครื่องแต่งกาย และมีขนบธรรมเนียมประเพณี ธรรมเนียมของประเทศไทย สิ่งบ่งบอกอัตลักษณ์ของความเป็นคนไทย เช่น ภาษาไทย อาหารไทย มวยไทย และการแต่งกายแบบไทย เป็นต้น (สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์ พระครูสิทธิธรรมบัณฑิต, พระมหากริทธิ ฉัตรแก้ว, สหทัยา วิเศษ และปาณิสรา เทพรักษ์, 2564) ยิ่งไปกว่านี้วัฒนธรรมยังมีความสำคัญในมิติที่เป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงความภาคภูมิใจและเป็นสิ่งที่สร้างความรักความสามัคคีให้เกิดขึ้นกับคนในชาติ เป็นกลไกที่ใช้ในการจัดระเบียบของสังคม และเป็นตัวขับเคลื่อนในการสร้างความเจริญงอกงามด้านจิตใจของมนุษย์ และสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับประเทศชาติ

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตและน่าวิตกว่า วัฒนธรรมประจำชาติหลายอย่างของประเทศไทยกำลังประสบกับภาวะเสื่อมถอย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ของเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่หลงใหลและชื่นชมในอารยธรรมความก้าวหน้าแบบตะวันตกจนลืมที่จะให้ความสำคัญและไม่นิยมที่จะยึดปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมและประเพณีที่ดั่งามที่เป็นรากเหง้าของความเป็นคนไทย กรณีของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอนก็กำลังประสบกับสภาพการณ์ที่ไม่แตกต่างกัน เชียงใหม่และแม่ฮ่องสอนเป็นสองจังหวัดในเขตภาคเหนือตอนบน

ที่มีประวัติความเป็นมาค่อนข้างยาวนานอย่างน้อยก็กว่า 720 ปี (สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่, 2563 และสำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2563) ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ผู้ครองนครรวมทั้งประชาชนได้มีส่วนช่วยกันสร้างสรรค์วัฒนธรรม “เมือง” ไว้อย่างหลากหลายทั้งภาษาเมือง การแต่งกายแบบเมือง การละเล่น การแสดงแบบเมือง การปลูกสร้างบ้านเรือนแบบเมือง การทำอาหารเมือง และอื่น ๆ (วีระพงษ์ แสง-ชูโต, 2559) ถ้ายังปล่อยให้สภาพการณ์แห่งความเสื่อมถอยทางวัฒนธรรมเป็นเช่นนี้ต่อไปโดยไม่มีการดูแลรักษาใด ๆ ในการป้องกันการสูญสลายในด้านหนึ่ง และการทำนุบำรุงและสืบสานในอีกด้านหนึ่งต่อไปในอนาคตอันไม่ไกลนักคนเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอนอาจไม่มีอะไรหลงเหลือไว้สำหรับให้ลูกหลานภาคภูมิใจในความเป็น “คนเมือง”

ด้วยความตระหนักในเรื่องดังกล่าว คณะผู้วิจัยในฐานะนักวิชาการสังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มีเป้าหมายและปรัชญาชัดเจนในการตอบสนองพระราชปณิธานของในหลวงรัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10 ในการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความยั่งยืน จึงมีความคิดและความตั้งใจที่จะหาแนวทางหรือมาตรการในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่นล้านนาให้คงอยู่สืบไปตราบนานเท่านาน สมเป็นมรดกที่ล้ำค่าที่บรรพบุรุษได้มอบไว้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทวัฒนธรรมพื้นถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอนในมิติของความคงอยู่ ความเสื่อมถอย และเหตุปัจจัยแห่งความเสื่อมถอย
2. เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์บริบทดังกล่าวสำหรับเป็นแนวทางในการจัดทำยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอนให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษานี้ได้กำหนดกลุ่มประชากรและเลือกกลุ่มตัวอย่างเหมือนการศึกษาวิจัยโดยทั่วไป

แต่ได้ใช้วิธีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายจากกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และมีความเกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นอย่างดี สามารถให้ข้อมูลที่จำเป็นและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยจนสามารถนำไปเป็นพื้นฐานในการกำหนดยุทธศาสตร์และกลยุทธ์การอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่นได้กลุ่มเป้าหมายดังกล่าวประกอบด้วย

- 1) บุคลากรของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 6 คน
- 2) กรรมการสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 10 คน
- 3) ประชาชน/ภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 20 คน
- 4) นักวิชาการอิสระที่สนใจและได้ทำการศึกษาค้นคว้าสารคดีด้านวัฒนธรรมล้านนา จำนวน 4 คน

นอกเหนือจากกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวแล้วในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยยังได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเยาวชนอีก จำนวน 250 คน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานความรู้ด้านวัฒนธรรม ทั้งนี้กลุ่มเป้าหมายนี้ได้กำหนดจากนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่กำลังศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ณ พื้นที่บริการวิชาการจังหวัดเชียงใหม่และวิทยาลัยแม่ฮ่องสอนในช่วงเวลาที่กำลังทำการศึกษาวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบนำสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview guide) การศึกษานี้ใช้เก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบริบทของวัฒนธรรมพื้นถิ่นจากนักวิชาการอิสระซึ่งมีความสนใจและมีภูมิรู้ด้านวัฒนธรรมพื้นถิ่นล้านนา
2. แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมของเยาวชน เพื่อเป็นการยืนยันสมมติฐานและความคิดเกี่ยวกับความเสื่อมถอยทางวัฒนธรรมว่าส่วนหนึ่งเกิดจากเยาวชนคนรุ่นใหม่ขาดความตระหนักในรากเหง้าของตนเอง
3. การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้ที่มีความรู้เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมพื้นถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอนรวมถึงประชาชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ทราบจุดแข็ง

จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่สามารถส่งผลต่อการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่น

4. การพบปะสนทนาแบบไม่เป็นทางการกับนักวิชาการและผู้รู้ในท้องถิ่นเพื่อให้ได้ข้อมูลด้านวัฒนธรรมพื้นถิ่นเพิ่มเติมนอกเหนือจากเครื่องมือประเภทอื่นทั้งนี้เพื่อให้การจัดทำยุทธศาสตร์มีความเหมาะสมมากที่สุด

การสร้างเครื่องมือการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องส่วนหนึ่งและการพบปะสนทนากับผู้รู้อีกส่วนหนึ่งจากนั้นทำการประมวลและกำหนดประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบริบทของวัฒนธรรมและความเสื่อมถอยของวัฒนธรรมพื้นถิ่นเป็นแบบนำสัมภาษณ์ กรณีของแบบทดสอบความรู้เรื่องวัฒนธรรมของเยาวชน ได้นำแบบทดสอบของมหาวิทยาลัยสวนดุสิต (ศูนย์การเรียนรู้การสอนอิเล็กทรอนิกส์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2563) จำนวน 10 ข้อ มาปรับใช้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การรวบรวมข้อมูลที่เป็นสำหรับการกำหนดยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่น เช่น ความคงอยู่ ความเสื่อมถอย และเหตุปัจจัยแห่งความเสื่อมถอย เก็บรวบรวมจากนักวิชาการอิสระด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 4 คน และการพบปะสนทนาอย่างไม่เป็นทางการกับผู้รู้ จำนวน 20 คน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรม ใช้แบบทดสอบกับนักศึกษาระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จำนวน 2 ครั้ง ครั้งแรกเป็นการสำรวจความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมโดยรวมจากนักศึกษาจำนวน 250 คน และครั้งที่ 2 ได้ทำการทดสอบความรู้ด้านวัฒนธรรมจากนักศึกษากลุ่มเดียวกันโดยผู้สมัครใจทำการทดสอบจำนวน 173 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่ใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการจัดทำยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่นดำเนินการผ่านการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้ที่มีความรู้เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมพื้นถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอนจำนวน

2 ครั้ง ครั้งแรกจัดสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับบุคลากรของสำนักงานวัฒนธรรมและกรรมการสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ มีผู้เข้าร่วมจำนวน 16 คน ครั้งที่ 2 จัดสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับบุคลากรของสำนักงานวัฒนธรรมและกรรมการสภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน รวมทั้งปราชญ์ชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีผู้เข้าร่วมจำนวน 20 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. บริบทวัฒนธรรมพื้นถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.1 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกการสนทนากลุ่มเฉพาะ และการพบปะสนทนาจากกลุ่มเป้าหมายนำมาวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปความเชิงพรรณนา

1.2 คะแนนทดสอบความรู้เรื่องวัฒนธรรมของเยาวชน วิเคราะห์ด้วยด้วยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. การจัดทำยุทธศาสตร์และกลยุทธ์การอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่นมีขั้นตอน ดังนี้

2.1 จัดลำดับความสำคัญของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคและนำเฉพาะส่วนของข้อมูลดังกล่าวที่พิจารณาแล้วจากการระดมความคิดเห็นผ่านการสนทนากลุ่มเฉพาะของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่น่าจะมีผลต่อการกำหนดยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่นเข้าตาราง SWOT

2.2 ทำการวิเคราะห์ TOWS Matrix เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์และกลยุทธ์การอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่น

2.3 นำยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ที่ได้จากขั้นตอนที่ 2 ไปนำเสนอต่อผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียและมีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่นของทั้งจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอนเพื่อรับการวิพากษ์และข้อเสนอแนะ ทั้งนี้ เพื่อความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นที่ยอมรับ

2.4 ปรับปรุงแก้ไขยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ภายหลังการนำเสนอตามข้อวิพากษ์และ/หรือข้อเสนอแนะของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

1. บริบทด้านวัฒนธรรมของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.1 ความเป็นมาและการคงอยู่

วัฒนธรรมหลาย ๆ อย่าง เช่น ภาษา การประกอบอาหาร การแต่งกาย ขนบธรรมเนียม ประเพณี เป็นต้น ยังคงอยู่ แต่คงอยู่แบบหลวม ๆ หมายความว่าคงอยู่แบบดั้งเดิมในชุมชนเก่าแก่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนชนบทที่ยังไม่ถูกรุกรานด้วยความทันสมัยและความเจริญรูปแบบใหม่ คงอยู่ในหมู่ของผู้สูงอายุซึ่งเป็นคนรุ่นเก่าคงอยู่เฉพาะงานเทศกาลและ/หรืองานปอย (ประเพณี) ของท้องถิ่น กรณีของสังคมเมืองพบว่าวัฒนธรรมพื้นถิ่นมีการสืบทอดและยึดปฏิบัติแบบพอให้รู้ ไม่ใคร่ให้ความสำคัญของความเป็นรากเหง้าที่แท้จริง

1.2 ความเสื่อมถอย

กรณีของวัฒนธรรมซึ่งรวมไปถึงธรรมเนียม ประเพณีพื้นถิ่นที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่และของจังหวัดแม่ฮ่องสอน (จริงแล้วสามารถกล่าวโดยรวมว่าวัฒนธรรมของชาติ) กำลังเสื่อมถอย ข้อมูลเชิงประจักษ์จากหลายแหล่ง ทั้งที่เป็นประสบการณ์ตรงจากการสังเกต การสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมพื้นถิ่น รวมถึงลดจนการเสวนากับคนทั่วไป ทำให้สามารถอุปมาอุปไมยได้ว่าสถานการณ์เป็นเช่นนั้นจริง ตัวอย่างที่สามารถยกมาประกอบอธิบายเพื่อให้รับรู้และเข้าใจได้ เช่น ภาษาเมืองหรือที่เรียกว่า “คำเมือง” มีการใช้สื่อสารในชีวิตประจำวันน้อยลงจนถึงขนาดต้องมีมาตรการบังคับให้สถานศึกษาชั้นพื้นฐานใช้ภาษาเมืองในการเรียนการสอน การแต่งกายพื้นถิ่นแบบเมืองหาได้ยากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเมือง พบบ้างเฉพาะในช่วงเทศกาลงานบุญและงานประเพณีทำนองเดียวกับการละเล่นและการแสดงหลาย ๆ อย่างที่พบว่ามีน้อยลงหรือไม่ก็มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบเป็นเชิงประยุกต์มากกว่าเป็นแบบดั้งเดิม

1.3 เหตุปัจจัยแห่งความเสื่อมถอย

เหตุปัจจัยแห่งการเสื่อมถอยของวัฒนธรรมพื้นถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอนคง

ไม่แตกต่างไปจากจังหวัดอื่น ๆ ของประเทศ กล่าวคือ มีหลากหลายเหตุปัจจัยทั้งที่เป็นปัจจัยภายในสังคม/ชุมชน และปัจจัยที่มาจากภายนอกสังคม/ชุมชน เหตุปัจจัยดังกล่าวสามารถแจกแจงและขยายความพอสังเขปได้ดังต่อไปนี้

1.3.1 เหตุปัจจัยภายใน

1) โครงสร้างทางสังคมเปลี่ยน

เริ่มต้นตั้งแต่สถาบันครอบครัวที่เปลี่ยนจากครอบครัวขยายที่หลายครอบครัว (ครอบครัวของบุตรหรือบุตรที่แต่งงานแล้ว) อยู่รวมกันภายใต้ครัวเรือนเดียวกัน ไปสู่ครอบครัวที่บุตรหรือบุตรที่แต่งงานแล้วแยกออกไปตั้งครัวเรือนใหม่ กอปรกับการต้องดิ้นรนทำงานเพื่อรายได้และความอยู่รอดของครอบครัว ทำให้สมาชิกในครอบครัวมีปฏิสัมพันธ์กันน้อยลง พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย มีโอกาสได้อยู่กับลูก-หลานและอบรมสั่งสอนลูกสั่งสอนหลานน้อยลง

2) ความตระหนักในความสำคัญ

ของวัฒนธรรมประเพณีของคนในสังคม/ชุมชนลดลง การที่คนส่วนใหญ่ต้องใช้เวลาเพื่อทำมาหาเลี้ยงชีพ ด้วยการทำงาน ทำให้ความใส่ใจในเรื่องวัฒนธรรมพื้นถิ่นลดน้อยถอยลง ไม่ใคร่ใส่ใจในวิถีการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิมที่มีมาแต่สมัยบรรพกาล ไม่ว่าจะเป็นภาษา การแต่งกาย การละเล่นการแสดง หรือแม้แต่การประกอบอาหารพื้นถิ่นถูกลดความสำคัญลง ธรรมเนียมประเพณีพื้นถิ่นหลายอย่างในหลายพื้นที่ถูกละเลยและจางหายไป หรือถ้ายังคงมีการปฏิบัติอยู่รูปแบบก็อาจปรับเปลี่ยนไปโดยถือความสะดวกและความ “พอเป็นพิธี” ไม่ให้ความสำคัญเชิงคุณค่าเหมือนแต่ก่อน

3) การรับรู้ (Perception) และการนึกคิด (Conception) ของคนรุ่นใหม่เปลี่ยนไป

เยาวชนคนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่มีชีวิตที่เกี่ยวข้องพันอยู่กับความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุและเทคโนโลยีสมัยใหม่ คนเหล่านี้จะไม่ใส่ใจกับวัฒนธรรมพื้นถิ่น พวกเขาจะรับรู้เพียงว่าวัฒนธรรมดั้งเดิมเป็นสิ่งที่ล้าสมัยไม่ส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงาม นอกเหนือไปจากนี้คือ เยาวชนคนรุ่นใหม่จะนึกและคิดไปว่าความเจริญทางวัตถุเท่านั้นที่จะทำให้พวกเขาสามารถอยู่รอดปลอดภัยในสังคมได้

4) การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม

ทางกายภาพในท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพเป็นเหตุปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเสื่อมถอยทางวัฒนธรรมได้ การเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศและการเกิดพิบัติภัยธรรมชาติประเภทต่าง ๆ ล้วนมีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมไปในทางลบการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศอาจทำให้วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูกของท้องถิ่นเปลี่ยนไปจากเดิม เช่น เปลี่ยนแปลงพืชที่ปลูก และ/หรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปลูก การเกิดพิบัติภัยบ่อยครั้งในพื้นที่สามารถทำให้วิถีการดำเนินชีวิต เช่น การแต่งกาย การประกอบอาหาร และการละเล่น การแสดงเปลี่ยนแปลงไป และ/หรือละเลิกไปไม่มีการปฏิบัติ

1.3.2 เหตุปัจจัยภายนอก

1) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

สิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันปัจจุบันไม่จำเป็นเทคโนโลยีสารสนเทศ วัสดุอุปกรณ์เพื่อการสื่อสารที่ทันสมัย สะดวกรวดเร็ว และเข้าถึงได้อย่างกว้างขวาง ล้วนเป็นเหตุปัจจัยทำให้เกิดความเสื่อมถอยทางวัฒนธรรมทั้งสิ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ สังคมปัจจุบันสมาชิกในครอบครัวไม่มีโอกาสได้พูดคุยกันโดยตรงบ่อยนัก หรือพูดกันก็ไม่ค่อยรู้เรื่องเหมือนพูดคนละภาษา ความสัมพันธ์ที่ห่างเหินกันเช่นนี้ทำให้วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมไม่สามารถตกทอดไปยังชนชั้นลูกหรือหลานได้ เยาวชนคนรุ่นใหม่เหล่านี้จะมองวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมซึ่งสืบทอดกันมาตั้งสมัยบรรพกาลเป็นสิ่งที่ล้าสมัยเป็นของเก่าของโบราณ

2) การหลั่งไหลเข้ามาของ

อารยธรรมต่างชาติ วัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีคุณค่าของพื้นถิ่นและของชาติกำลังถูกกลืนโดยวัฒนธรรมของต่างชาติที่หลั่งไหลถ่ายเทเข้ามา ด้วยเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งของชาติตะวันตกในทวีปยุโรปและของชาติอเมริกันที่สามารถรับได้ทันทีโดยไม่ต้องมีการปลูกฝังเหมือนวัฒนธรรมพื้นถิ่นและวัฒนธรรมไทย เช่น การทานอาหารแบบจานด่วน (Fast Food) การแต่งกายตามสมัยนิยม (Fashion) ความนิยมชมชอบในวัตถุ เป็นต้นเหล่านี้ล้วนมีส่วนทำให้วัฒนธรรมพื้นถิ่นและวัฒนธรรมของชาติเกิดความเสื่อมถอย

3) ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม

นโยบายการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศโดยลดความสำคัญของภาคเกษตรลงแล้วไปเพิ่มความสำคัญกับภาคอุตสาหกรรมและบริการ มีผลอย่างมากต่อการเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมไทย คนจำนวนไม่น้อยในชนบทอพยพเข้าสู่เมืองเพื่อหาโอกาสการทำงาน แรงงานภาคเกษตรลดลง สมาชิกในครอบครัวและในชุมชนเริ่มมีความห่างเหินกันมากขึ้น ในขณะที่สถาบันอุตสาหกรรมฟูเฟื่อง แต่สถาบันครอบครัวและสถาบันศาสนากลับเสื่อมถอย

4) นโยบายด้านการพัฒนาของ

รัฐบาล การพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจตามนโยบายของรัฐบาลที่ไม่เหมาะสมกับบริบทภูมิกายภาพและภูมิสังคมของท้องถิ่นกลับกลายเป็นกลไกที่ทำให้เกิดการเสื่อมถอยทางวัฒนธรรม ในมุมมองหนึ่งการพัฒนาของรัฐทำให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ประชาชนได้รับความสะดวกสบายกับสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่รัฐจัดให้ ในอีกมุมมองหนึ่งความสะดวกสบายที่ประชาชนได้รับจากโครงการพัฒนาของรัฐกลับทำให้ประชาชนหลงใหลในวัตถุ วัฒนธรรมทางความคิดและการดำรงชีวิตเปลี่ยนแปลงไป ต้องทำงานมากขึ้น ห่างไกลกับสมาชิกในครอบครัวมากขึ้น แก่งแย่งแข่งขันและเห็นแก่ตัวกันมากขึ้น วัฒนธรรมการช่วยเหลือเกื้อกูลกันซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของคนไทยจางหายไป

อนึ่ง เพื่อเป็นการยืนยันให้เห็นว่าการรับรู้และการนึกคิดของเยาวชนคนรุ่นใหม่เกี่ยวกับวัฒนธรรมมีความแตกต่างไปจากบรรพบุรุษของเขาค่อนข้างเด่นชัด การศึกษานี้ได้ทำการสำรวจความคิดเห็นและทดสอบความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของเยาวชนที่เป็นนักศึกษาระดับอุดมศึกษากลุ่มหนึ่งจำนวน 2 ครั้ง ครั้งแรกเป็นการสำรวจความคิดเห็นและความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมโดยให้ตอบคำถามแบบปลายเปิด ซึ่งสร้างแบบสำรวจออนไลน์ (Google Form) ประกอบด้วยข้อคำถามทั้งหมดจำนวน 6 ข้อ คือ วัฒนธรรมคืออะไร วัฒนธรรมมีความสำคัญอย่างไร อะไรคือสาเหตุที่สำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดการเสื่อมถอยของวัฒนธรรม ท่านอยากให้วัฒนธรรมพื้นถิ่นของท่านยังคงอยู่หรือ

ไม่ ถ้าท่านอยากให้วัฒนธรรมพื้นถิ่นยังคงอยู่ท่านคิดว่าควรทำอะไร และข้อสุดท้าย ความคิดเห็นของท่านเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นถิ่น จากจำนวนนักศึกษาที่ตอบข้อคำถามดังกล่าว 250 คน ได้คำตอบที่สะท้อนให้เห็นว่าเยาวชนไม่มีความเชื่อมั่นในความคิดเห็นและความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของตนเองเลย ยืนยันได้จากคำตอบที่เหมือนกันหรือคล้ายกันเกือบทุกคนซึ่งแสดงให้เห็นว่านักศึกษาไม่ได้ตอบจากความรู้อะไรหรือความเข้าใจของตนเอง แต่เป็นการสืบค้นมาจากอินเทอร์เน็ต

ครั้งที่ 2 เป็นการทดสอบความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมจากนักศึกษากลุ่มเดิมโดยใช้แบบทดสอบความรู้วัฒนธรรมระดับมัธยมศึกษาแบบมีตัวเลือกให้ตอบจำนวน 10 ข้อ เนื้อหาที่ถามในแบบทดสอบคล้ายกับเนื้อหาที่ใช้ทำการสำรวจในครั้งที่ 1 เมื่อทำการวิเคราะห์ผลคะแนนการทดสอบยิ่งสะท้อนให้เห็นว่าเยาวชนขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมอย่างน่าวิตก จากนักศึกษาที่ตอบแบบทดสอบจำนวน 173 คน คะแนนสูงสุดที่นักศึกษาทำได้คือ 6 คะแนน ซึ่งมีนักศึกษาได้เท่ากันเพียง 2 คน ที่น่าวิตกมากไปกว่านี้คือ มีนักศึกษาจำนวน 3 คนที่ตอบผิดทุกข้อ มีผู้ได้คะแนน 1 คะแนนจำนวน 10 คน ได้คะแนน 2 คะแนน จำนวน 32 คน ได้คะแนน 3 คะแนน จำนวน 51 คน ได้คะแนน 4 คะแนนจำนวน 55 คน และได้คะแนน 5 คะแนน จำนวน 20 คน คะแนนเฉลี่ยจากการทดสอบความรู้เรื่องวัฒนธรรมครั้งนี้คือ 3.54 คะแนนจากคะแนนเต็ม 10 คะแนน แม้จะอนุมานไม่ได้โดยรวมว่าความเสื่อมถอยของวัฒนธรรมเกิดขึ้นกับเยาวชนคนรุ่นใหม่ แต่ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลความรู้ความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมของเยาวชนจากการศึกษานี้ก็พอจะตอบได้ว่าสมมติฐานดังกล่าวมีส่วนที่เป็นความจริง

2. การจัดทำยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ และสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดแม่ฮ่องสอน

การดำเนินการในการจัดทำยุทธศาสตร์ตามขั้นตอนที่กล่าวแล้วข้างต้น ส่งผลให้ได้ยุทธศาสตร์ในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 3 ยุทธศาสตร์ และ 14 กลยุทธ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การทำนุบำรุงวัฒนธรรมพื้นถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ยุทธศาสตร์การทำนุบำรุงวัฒนธรรมเปรียบเสมือนเป็นกรอบในการวางรากฐานสำหรับการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่นต่อไป การวิเคราะห์ปัจจัยทั้งที่เป็นปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยขัดขวางทำให้ได้กลยุทธ์เพื่อการทำนุบำรุงวัฒนธรรมพื้นถิ่นจำนวน 5 กลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 การดูแลเอาใจใส่ปราชญ์/ภูมิปัญญาพื้นถิ่น

การดูแลเอาใจใส่ปราชญ์/ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นสุขและพอเพียงตามอัตภาพเพื่อท่านเหล่านี้จักได้เป็นต้นแบบของผู้ที่ทรงคุณค่าเชิงวัฒนธรรมพื้นถิ่น หน่วยงานภาครัฐโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดต้องมีบทบาทสำคัญในเรื่องนี้

กลยุทธ์ที่ 2 การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันครอบครัว (บ้าน) วัด และโรงเรียน (บวร)

การดูแลเอาใจใส่วัฒนธรรมให้คงอยู่เพื่อเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตที่ดีที่เหมาะสม กลยุทธ์ที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การสร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันหลัก 3 สถาบันที่มีความผูกพันกับคนไทยและวิถีไทยมากที่สุดได้แก่ ครอบครัว วัด และโรงเรียน

กลยุทธ์ที่ 3 การสร้างภูมิคุ้มกันให้กับวัฒนธรรมพื้นถิ่น

ถ้าเปรียบวัฒนธรรมของชาติตะวันตกจากประเทศในทวีปยุโรปและอเมริกาและจากชาติตะวันออกด้วยตนเอง เช่น จีน ญี่ปุ่น เกาหลี เป็นต้น เป็นเสมือนเชื้อไวรัส (Virus) ที่เข้ามาบ่อนทำลายวัฒนธรรมไทย จำเป็นอยู่เองที่เราต้องสร้างสารปฏิชีวนะ (Antibiotic) เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันไม่ให้เชื้อนั้นเข้ามาทำลายเราได้โดยง่าย การสร้างภูมิคุ้มกันให้กับวัฒนธรรมพื้นถิ่นสำหรับการศึกษานี้เสนอให้ดำเนินการ 2 แนวทาง คือ (1) แนวทาง “หนามยอก ต้องเอาหนามบ่ง” นี้หมายความว่า วัฒนธรรมชาติอื่นที่ถูกเผยแพร่สู่เยาวชนผ่านสื่อดิจิทัลเป็นหลัก หน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลด้านวัฒนธรรมต้องประสานความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น สถาบันอุดมศึกษา สถาบันสื่อ ในการใช้วัฒนธรรมไทย/

พื้นถิ่นเป็น“พลังนุ่ม”(Soft Power) แทรกซึมและเผยแพร่เข้าไปยังชาติที่ส่งวัฒนธรรมเข้ามาแพร่กระจายให้กับเยาวชนในประเทศของเรา วัฒนธรรมที่เป็น “พลังนุ่ม” ของไทยมีจำนวนไม่น้อยที่สามารถใช้เป็นสารปฏิชีวนะทางวัฒนธรรมได้ เช่น อาหารไทย มวยไทย มารยาทไทย เป็นต้น แนวทางที่ (2) คือ การสร้างเนื้อหา (Contents) ทางวัฒนธรรมเผยแพร่ในแพลตฟอร์มต่าง ๆ ของสื่อสังคม (Social Media) ที่เป็นที่นิยมของเยาวชนและสามารถเข้าถึงได้ง่าย กระทรวงวัฒนธรรมต้องให้ความสำคัญในเรื่องนี้หากต้องการให้วัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมพื้นถิ่นยังคงอยู่อย่างยั่งยืน

กลยุทธ์ที่ 4 การสนับสนุนงบประมาณอย่างเพียงพอสำหรับการทำนุบำรุงวัฒนธรรมพื้นถิ่นจากหน่วยงานภาครัฐทุกระดับ

หน่วยราชการทุกระดับตั้งแต่ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นต้องปรับกระบวนการคิดกลับไปให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมให้มากขึ้น ต้องปรับเพิ่มงบประมาณเพื่อการทำนุบำรุงเพื่อการอนุรักษ์และเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่นให้มากขึ้นให้เหมาะสมและเพียงพอ กลยุทธ์นี้พุ่งเป้าไปที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาลที่ต้องจัดสรรงบประมาณเพื่อกิจกรรมด้านวัฒนธรรมให้มากขึ้น

กลยุทธ์ที่ 5 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการทำนุบำรุงวัฒนธรรมพื้นถิ่น

เพื่อให้สามารถธำรงวัฒนธรรมพื้นถิ่นให้คงอยู่สืบไป การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมถือว่าเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่น่าจะช่วยให้เป็นไปอย่างดี การดำเนินการสามารถทำได้ด้วยการอาศัยความร่วมมือระหว่างวัฒนธรรมจังหวัดกับสภาวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมอำเภอ และสภาวัฒนธรรมตำบลเพื่อเป็นองค์กรกลางในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน

การอนุรักษ์ในที่นี้หมายถึงการรักษาไว้ให้คงเดิม เมื่อกล่าวถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นถิ่นจึงหมายถึงการรักษาวัฒนธรรมพื้นถิ่นที่เป็นรากเหง้า

ที่แท้จริงที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ไว้ให้ ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอนสำหรับการศึกษานี้ขอเสนอเป็นแนวทางการดำเนินการไว้เป็น 5 กลยุทธ์ ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

กลยุทธ์ที่ 1 การสร้างความตระหนักและจิตสำนึกด้านวัฒนธรรมให้กับเยาวชน

การสร้างภูมิคุ้มกันให้กับวัฒนธรรมพื้นถิ่นสามารถทำได้ด้วยกลยุทธ์การสร้างความรู้ความตระหนักและจิตสำนึกด้านวัฒนธรรมให้กับเยาวชน การสร้างความตระหนัก หมายถึง การสร้างเสริมสนับสนุนให้เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้และลึกซึ้งในคุณค่าสำคัญของวัฒนธรรม จิตสำนึก หมายถึง ความรับผิดชอบในการดูแลรักษาวัฒนธรรมพื้นถิ่นอันเป็นรากเหง้าของชีวิตที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ไว้ให้รวมความ คือ ทำอย่างไรจึงจะทำให้เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมพื้นถิ่นอย่างลึกซึ้งจนถึงขั้นเกิดความรักความภาคภูมิใจ มีความผูกพัน และรู้สึกหวงแหน การดำเนินการตามกลยุทธ์นี้สามารถทำได้โดยผ่านกระบวนการฝึกอบรม การมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรมทุกรูปแบบ และการสร้างจิตอาสาด้วยความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรม ครอบครัว วัด และสถาบันการศึกษา

กลยุทธ์ที่ 2 การนำเสนอผลผลิตทางวัฒนธรรม (Cultural Products) ในทุกโอกาสที่อำนวย

การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นถิ่นกรณีนี้เสนอแนะว่าองค์กรและ/หรือหน่วยงานทุกภาคส่วนในจังหวัดต้องส่งเสริมและสนับสนุนการนำเสนอผลิตภัณฑ์พื้นถิ่นทุกโอกาสที่อำนวยทั้งในรูปของการจัดแสดงและ/หรือการจัดจำหน่าย การดำเนินการตามกลยุทธ์ดังกล่าวไม่ได้เกิดประโยชน์เฉพาะการเผยแพร่อัตลักษณ์และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นการสนับสนุนการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นถิ่นด้วยทางหนึ่งด้วยการส่งเสริมสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนท้องถิ่นที่มีทักษะความชำนาญหรือที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมีจิตสำนึกในการสร้างผลผลิตทางวัฒนธรรมไว้ให้คงเดิม

กลยุทธ์ที่ 3 การรณรงค์ให้รักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมเดิมในการจัดงาน (Events)

เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นถิ่นให้คงรากเหง้าเดิมไว้ สมควรที่ภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของจังหวัดควรจะต้องกำหนดเป็นแผนงาน/โครงการเพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติ ด้วยการ (1) รณรงค์ให้ผู้รับจ้างจัดงาน (Organizers) ที่ต้องมีการนำเสนอสาระทางวัฒนธรรมพื้นถิ่น ตระหนักในความเป็นแก่นแท้ของวัฒนธรรมพื้นถิ่นนั้น ๆ ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดการนำเสนอต้องผิดเพี้ยนไปจากรากฐานเดิม (2) การนำเสนอสาระทางวัฒนธรรมในการจัดงาน รณรงค์ให้ใช้บริการของกลุ่มหรือชมรมวัฒนธรรมในพื้นที่ และ (3) ออกระเบียบ/มาตรการสำหรับการนำเสนอสาระทางวัฒนธรรมในการจัดงานอื่น ๆ ที่ต้องมีวัฒนธรรมพื้นถิ่นเข้าไปเกี่ยวข้อง ไม่ให้ผิดเพี้ยนไปจากรากฐานเดิม โดยให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดและสภาวัฒนธรรมจังหวัดเป็นผู้มีอำนาจกำกับและดูแล

กลยุทธ์ที่ 4 ส่งเสริมสนับสนุนการสร้างศูนย์เรียนรู้และพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมพื้นถิ่น

ด้วยความสำคัญหลายประการของวัฒนธรรม ดังที่ได้กล่าวแล้ว เมื่อผนวกเข้ากับอุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่งของการอนุรักษ์และสืบสาน คือ การไม่มีการจัดบันทึกและ/หรือเก็บรักษาไว้อย่างเป็นกิจลักษณะ ทำให้การศึกษานี้เห็นความจำเป็นที่ต้องมีกลยุทธ์เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการสร้างศูนย์เรียนรู้และพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมพื้นถิ่นโดยมีสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบหลัก โดยประสานขอความร่วมมือจากสภาวัฒนธรรมของจังหวัดทุกระดับ สถาบันอุดมศึกษา กลุ่ม/ชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรม

กลยุทธ์ที่ 5 การสร้างและการประชาสัมพันธ์แบรนด์วัฒนธรรมพื้นถิ่นให้กับสังคมภายนอก

พิจารณาจากจุดอ่อนของวัฒนธรรมพื้นถิ่นที่มีคุณค่าและเป็นที่รู้จักในวงแคบเฉพาะพื้นถิ่นหรืออย่างมากก็ภายในเขตจังหวัด ผนวกเข้ากับโอกาสที่ทั้งสองจังหวัดมีผู้คนจากภายนอกทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาท่องเที่ยวค่อนข้างมากเมื่อเทียบกับจังหวัดอื่นใกล้เคียง กลยุทธ์หนึ่งที่น่าจะ

ช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นถิ่นได้ คือ การสร้างและการประชาสัมพันธ์แบรนด์วัฒนธรรมพื้นถิ่นสู่สังคมภายนอก การดำเนินการตามกลยุทธ์นี้สามารถเริ่มต้นได้ตั้งแต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวัฒนธรรมในการสร้างและ/หรือนำเสนอผลงานด้านวัฒนธรรมไปจนถึงระดับกลุ่ม ชมรม หรือสมาคม ทั้งนี้ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมภายในจังหวัด และภาคประชาสังคมในจังหวัดต้องให้การสนับสนุน แผนงาน/โครงการที่เสนอแนะเพื่อนำสู่การปฏิบัติ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน

เป้าหมายหลักของยุทธศาสตร์การสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่น คือ ความต้องการให้วัฒนธรรมพื้นถิ่นในเขตจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เป็นวิถีการดำเนินชีวิตที่ดีที่เหมาะสมสำหรับคนในยุคต่อไป แนวทางการสืบสานประกอบด้วยกลยุทธ์ต่าง ๆ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 การสร้างเสริมและสนับสนุนการจัดทำ “ชุดความรู้เรื่องวัฒนธรรมพื้นถิ่น”

จุดอ่อนที่สำคัญประการหนึ่งของวัฒนธรรม คือ เป็นสิ่งที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจากรุ่นบรรพบุรุษตั้งแต่สมัยบรรพกาล อีกทั้งวัฒนธรรมบางอย่างเป็นนามธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น ความเชื่อ ทำให้ไม่มีการจดบันทึกหรือเก็บไว้เป็นหลักฐาน ด้วยเหตุดังกล่าวหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบวัฒนธรรมโดยตรงคือ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดต้องประสานความร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่น กรณีของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีสถาบันอุดมศึกษาจำนวนหลายแห่งซึ่งสามารถให้ความร่วมมือทางวิชาการที่หลากหลายในการจัดทำ “ชุดความรู้เรื่องวัฒนธรรมพื้นถิ่น” ชุดความรู้เรื่องวัฒนธรรมพื้นถิ่นที่จะจัดทำตามกลยุทธ์นี้ไม่จำกัดเฉพาะว่าต้องเป็นเอกสารหรือสิ่งพิมพ์ แต่หมายรวมถึงสื่อวิทัศน์ แอปพลิเคชัน แบบจำลอง และสื่อดิจิทัล

กลยุทธ์ที่ 2 การสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมการสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่น

วัฒนธรรมก็คล้ายกับอีกหลายสิ่งหลายอย่าง กล่าวคือ ถ้าห่างเหินหรือปล่อยละไว้โดยไม่ใส่ใจ

ไม่ช้าไม่นานก็เสื่อมถอย เพื่อให้วัฒนธรรมยังคงอยู่ และได้รับการสืบทอดต่อไป จำเป็นต้องมีกลยุทธ์การจัดกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่นในรูปแบบของแผนงาน/โครงการ เช่น (1) โครงการเยาวชนต้นแบบด้านวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ (เช่น ด้านดนตรี การขับชอ การแสดง และการใช้ภาษาถิ่น เป็นต้น) เพื่อยกย่องและเชิดชูให้เป็นตัวอย่างของการรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมสำหรับเยาวชนทั่วไป (2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ทุกอำเภอจัดกิจกรรม “ลานวัฒนธรรม” อย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง (3) กำหนดปฏิทินวัฒนธรรมของจังหวัดด้วยการกำหนดการจัดกิจกรรมประจำเดือนทุกเดือน และ (4) โครงการประกวดผลงานวัฒนธรรมพื้นถิ่นประจำปีของจังหวัด (เช่น ประกวดการตีกลองสะบัดชัย การฟ้อน การประกอบอาหาร การแต่งกาย และอื่น ๆ)

กลยุทธ์ที่ 3 การแปลง “คุณค่าทางวัฒนธรรม” ให้เป็น “มูลค่าทางเศรษฐกิจ”

กลยุทธ์หนึ่งจะช่วยสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่นให้สืบทอดอยู่ต่อไปได้คือ การแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรมให้เป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจโดยที่อัตลักษณ์เดิมยังคงอยู่ การดำเนินการตามกลยุทธ์นี้สามารถดำเนินการได้ในรูปแบบของแผนงาน/โครงการต่าง ๆ ได้แก่ (1) ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการรักษาคุณค่าความเป็นของแท้และดั้งเดิมของวัฒนธรรมพื้นถิ่น (Authentic & Traditional) (2) ศึกษาเพื่อหาแนวทางในการแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรมให้เป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจ (เช่น การนำผลผลิตทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้มาทำเป็นของที่ระลึกเพื่อจำหน่าย การแปลงอาหารพื้นเมืองเป็นอาหารสำเร็จรูป การให้บริการการฟ้อน/การละเล่นพื้นถิ่นในการจัดงานหรืองานพิธี เป็นต้น) (3) การใช้ส่วนประสมทางการตลาด (Market Mix) ในการสร้างมูลค่าให้กับวัฒนธรรมพื้นถิ่น (เช่น ให้ผู้ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในวงการต่าง ๆ เป็นต้นแบบในการแต่งกายด้วยผ้าทอพื้นถิ่น การขอความร่วมมือภาคส่วนการแสดงในการใช้วัฒนธรรมพื้นถิ่นประกอบตามโอกาส) และ (4) การรณรงค์การจัดแสดงและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างจังหวัดและระหว่างภาค (เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้มีผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมพื้นถิ่นได้เปิดตัวและจำหน่ายผลิตภัณฑ์)

กลยุทธ์ที่ 4 การปรับเปลี่ยนบนพื้นฐาน “วัฒนธรรมร่วมสมัย”

การที่จะให้มนุษย์ในปัจจุบันยึดติดกับวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมช่วงเวลานั้นในอดีตโดยไม่เปลี่ยนแปลงย่อมเป็นไปได้ยาก การจะอยู่รอดได้อย่างดีในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปจำเป็นต้องปรับตัวอย่างเหมาะสมให้เข้ากันได้กับสิ่งแวดล้อมใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้รากเหง้าของวัฒนธรรมเดิมยังคงสภาพอยู่ได้อย่างดี การปรับเปลี่ยนบนพื้นฐานของ “วัฒนธรรมร่วมสมัย” ดังกล่าวไม่ควรยึดติดกับการปรับเปลี่ยนโดยรับวัฒนธรรมภายนอกที่เป็นวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามาผสมกับวัฒนธรรมพื้นถิ่นเท่านั้น แต่ต้องให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนในทางกลับกันด้วย

สรุปผลการวิจัย

1. ประเด็นบริบทด้านวัฒนธรรมของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอนในมิติของความคงอยู่ ความเสื่อมถอย และเหตุปัจจัยแห่งความเสื่อมถอย

เชียงใหม่และแม่ฮ่องสอนเป็นสองจังหวัดในอาณาจักรล้านนาที่มีวัฒนธรรมซึ่งบ่งบอกความเป็นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์เฉพาะหลายอย่างทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าวิตกว่าวัฒนธรรมดังที่กล่าวกำลังประสบกับปัญหาความเสื่อมถอยด้วยเหตุปัจจัยหลายประการทั้งเหตุปัจจัยภายใน เช่น โครงสร้างทางสังคมที่เปลี่ยนแปลง และเยาวชนขาดความตระหนักและจิตสำนึกด้านวัฒนธรรม และเหตุปัจจัยภายนอก เช่น ความเจริญทางวัตถุ และการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศ

2. ประเด็นยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่นจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ด้วยคุณค่า ความสำคัญ ผมนึกเข้ากับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นกับวัฒนธรรมพื้นถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำเป็นที่หน่วยงานและ/หรือองค์กรที่รับผิดชอบต้องหามาตรการในการอนุรักษ์และสืบสาน เพื่อให้เป็นมรดกสำหรับลูกหลานสืบต่อไป การศึกษานี้จึงได้ศึกษาเพื่อแสวงหามาตรการ

ในการสร้างความคงอยู่ให้กับวัฒนธรรมพื้นถิ่นโดยอาศัยกระบวนการวิจัย การดำเนินการผ่านกระบวนการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคโดยอาศัยข้อมูลที่รวบรวมได้ สามารถจัดทำเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญได้ 3 ยุทธศาสตร์ 14 กลยุทธ์ ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ที่ 1 การทำนุบำรุงวัฒนธรรมพื้นถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน 5 กลยุทธ์ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน 5 กลยุทธ์ และ ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน 4 กลยุทธ์

อภิปรายผลการศึกษาวิจัย

พิจารณาโดยธรรมชาติหรือโดยเนื้อแท้แล้ว วัฒนธรรมคือรากเหง้าที่สะท้อนให้เห็นและเข้าใจในวิถีการดำรงชีวิตของคนในแต่ละท้องถิ่นแต่ละพื้นที่ จนกลายเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันไป สิ่งหนึ่งที่ต้องเข้าใจและต้องตระหนักด้วยเช่นกัน คือ วัฒนธรรมมิใช่สิ่งที่สามารถถ่ายทอดได้ทางพันธุกรรม แต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการปรับตัวของชนในแต่ละท้องถิ่นให้เข้ากับสภาพแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคม ความเป็นจริงอย่างหนึ่งที่ไม่อาจปฏิเสธได้ คือ สิ่งแวดล้อมทั้งสองประเภทดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ช้าบ้าง เร็วบ้างตามแต่กรณี ด้วยเหตุเช่นนี้ การจะห้ามไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมที่เป็นรากเหง้าดั้งเดิมเลย ย่อมเป็นไปได้

กรณีของจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดแม่ฮ่องสอนซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะของวัฒนธรรมล้านนาก็คล้ายกับจังหวัดอื่น ๆ ของประเทศกล่าวคือ มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางถดถอยของวัฒนธรรมพื้นถิ่นค่อนข้างเด่นชัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมที่มีความอ่อนไหวและเปราะบาง เช่น การแต่งกาย การกินอาหาร และการใช้ชีวิตประจำวัน ที่น่าวิตกเป็นอย่างยิ่งคือ ความเสื่อมถอยทางวัฒนธรรมในหมู่เยาวชน ชนในกลุ่มนี้ขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมจนนำไปสู่การขาดความตระหนักและจิตสำนึกที่ดีที่มีต่อการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่น ครั้นจะตำหนิเยาวชน

เพียงอย่างเดียวก็ดูไม่เป็นการยุติธรรมนัก คงต้องพิจารณาเหตุปัจจัยอื่นประกอบด้วย ที่สำคัญ คือ (1) มาตรการในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมโดยภาคส่วนที่เกี่ยวข้องโดยตรง เช่น สำนักงานวัฒนธรรมระดับต่าง ๆ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องโดยอ้อม เช่น สถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ และ (2) การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเหตุปัจจัยภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเจริญก้าวหน้าและล้ำสมัยด้านเทคโนโลยี เหตุปัจจัยนี้มีส่วนสำคัญยิ่งในการทำให้เยาวชนคนรุ่นใหม่หลงใหลในวัตถุจนหลงลืมคุณค่าทางวัฒนธรรม

ผลการทดสอบความรู้ด้านวัฒนธรรมของเยาวชนคนรุ่นใหม่ซึ่งเป็นผลจากการศึกษานี้ พบว่ากับงานวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมทางวัฒนธรรมนักศึกษาในยุคไทยแลนด์ 4.0” ของ นิติยา มณีวงศ์ (2561) และรายงาน “สถานการณ์และปัญหาของเด็กและเยาวชนในท้องถิ่น” โดย ศูนย์วิจัยและพัฒนาวัตกรรมการศึกษาเพื่อเด็กและผู้มีความต้องการพิเศษ (2556) ทำให้เกิดความวิตกและกังวลว่าถ้ายังไม่มียุทธศาสตร์และ/หรือกลยุทธ์ในการอนุรักษ์และสืบสานที่เหมาะสม อัตลักษณ์แห่งความเป็นชาติและเป็นพื้นถิ่นคงจะสูญสิ้นไป ครั้นจะใช้แนวทางการอนุรักษ์สืบสานแบบดั้งเดิมที่ทำกันตามบทบาทและหน้าที่แต่ขาดความตระหนักและจิตสำนึกคงได้ผลช้า รังแต่จะทำให้วัฒนธรรมพื้นถิ่นเสื่อมถอยไปเรื่อย ๆ ครั้นจะปล่อยละเลยโดยไม่ใส่ใจให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ปฏิบัติอย่างไรก็ได้ตามอำเภอใจ ก็อาจไม่มีอะไรหลงเหลือเป็นวัฒนธรรมรากเหง้าให้เราเห็นการอนุรักษ์ตามแนวทางที่เสนอจากผลการศึกษาซึ่งจะเป็นแนวทางสายกลาง โดยใช้รูปแบบและลักษณะวิธีการที่เหมาะสมกับบริบทของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่พลิกผัน น่าจะทำให้การอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่นเกิดประสิทธิผลอย่างน้อยที่สุดวัฒนธรรมรากเหง้ายังคงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

การอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่นบนพื้นฐานทางสายกลางซึ่งเป็นมาตรการที่ไม่เข้มงวดเกินไป และในขณะเดียวกันก็ไม่หย่อนยานจนเกินไป น่าจะเป็นมาตรการที่เกิดผลในทางบวกและสมควรแก่การนำไปสู่การปฏิบัติ กลยุทธ์ที่การศึกษานี้คิดว่าน่าจะรับนำไป

การปฏิบัติได้ทันทีโดยหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านวัฒนธรรม คือ (1) การปรับเปลี่ยนคุณค่าทางวัฒนธรรมให้เป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจ (2) การสร้างภูมิคุ้มกันความเสื่อมถอยทางวัฒนธรรมด้วยการสร้างความตระหนักและจิตสำนึกในกลุ่มของเยาวชน (3) การใช้วัฒนธรรมพื้นถิ่นและวัฒนธรรมของชาติเป็นซอฟต์แวร์ในการต่อสู้กับวัฒนธรรมภายนอกที่แทรกซึมเข้ามาในสังคมไทย (4) การใช้ประโยชน์จากสื่อสังคมระบบออนไลน์ในการเผยแพร่สาระทางวัฒนธรรม (Cultural Contents) เพื่อให้สามารถเข้าถึงกลุ่มของเยาวชนให้มากที่สุด และ (5) การยอมรับแนวคิด “วัฒนธรรมร่วมสมัย” โดยให้มีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมดั้งเดิมได้ตามความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม

ไม้ผลชนิดหนึ่งเคยออกดอกออกผลมากมายและเป็นที่นิยมบริโภคของคนทั่วไป วันดีคืนดี สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกเปลี่ยนไป เช่น ดินเริ่มเสื่อมคุณภาพ ปริมาณน้ำฝนและอุณหภูมิไม่เป็นปกติ ความนิยมในการบริโภคลดลง และราคาตกต่ำ ถ้าไม่มีการปรับเปลี่ยนอะไรเลยทั้งวิธีการปลูก การดูแลรักษา หรือการหาพันธุ์ที่ดี ที่เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลง เกษตรกรผู้ปลูกคงอยู่อย่างลำบาก ในบริบทที่เปลี่ยนแปลงดังกล่าว ถ้าเกษตรกรใช้วิธีการติดตามต่อกิ่ง หรือเสียบกิ่งโดยใช้รากเหง้าเดิมซึ่งคุ้นชินกับสภาพของท้องถิ่นดี แล้วนำเอากิ่งพันธุ์ที่สามารถให้ผลผลิตที่ดีกว่าและเป็นที่นิยมในการบริโภคของคนทั่วไปมากกว่ามาเสียบต่อ น่าจะเป็นหนทางแห่งความอยู่รอด ทั้งไม้ผลที่ปลูกและเกษตรกรผู้ปลูกชนิดนี้ แนวทางการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่นเพื่อให้คงอยู่ต่อไปได้น่าเสนอจากผลการศึกษาที่ถนัด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมและสถาบันการศึกษาในพื้นที่ต้องร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดและจริงจังในเชิงปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่นให้คงอยู่

2. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดต้องพิจารณาและให้ความสำคัญกับการนำยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ไปปฏิบัติโดยจัดทำเป็นแผนงานหรือโครงการเพื่อของบประมาณสนับสนุนประจำปีจากรัฐบาล

3. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต้องแสดงบทบาทมากขึ้นในการสนับสนุนงบประมาณเพื่อกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาวิจัยเพื่อจัดทำแผนกลยุทธ์สำหรับการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่นเฉพาะรายประเภทควรได้รับความสำคัญเป็นกรณีพิเศษ เช่น ภาษาถิ่น ขนบธรรมเนียมและประเพณีพื้นถิ่น และหัตถกรรมพื้นถิ่น เป็นต้น

2. กลยุทธ์การอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่นในประเด็นการแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรมเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจ การปรับเปลี่ยน “วัฒนธรรมร่วมสมัย” รวมตลอดจนการพัฒนาสาระด้านวัฒนธรรม (Cultural Contents) ในระบบสื่อออนไลน์เพื่อสร้างความตระหนักและจิตสำนึกให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่ น่าจะได้มีการนำไปพิจารณาศึกษาวิจัยในเชิงรายละเอียด

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2559). *วัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญา*. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977).
- จิรพรรณ กาญจนจิตร. (2553). *สังคมวิทยาประยุกต์ในโครงการพัฒนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ทวีศักดิ์ กันโยไซ. (2564). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. สืบค้นจาก www.satit.up.ac.th/BBC07/AroundTheWorld/anth/21.htm
- นิตยา มณีวงศ์. (2561). พฤติกรรมทางวัฒนธรรมนักศึกษาในยุคไทยแลนด์ 4.0. *วารสารสารสนเทศ*, 17(2), 1–8.
- มนัส สุวรรณ. (2563). นิเวศวัฒนธรรม: ธรรมชาติเหนือมนุษย์ หรือ มนุษย์เหนือธรรมชาติ. ใน *ที่ประชุมราชบัณฑิตและภาคีสมาชิก*. กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วิระพงษ์ แสง-ชูโต. (2559). *ปรัชญาวิทยาศาสตร์ในภูมิปัญญาท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: ภิรมย์กิจการพิมพ์.
- ศูนย์การเรียนรู้การสอนอิเล็กทรอนิกส์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต. (2563). *แบบทดสอบความรู้เรื่องวิถีชีวิตบนพื้นฐานความแตกต่างทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.
- ศูนย์วิจัยและพัฒนาวัตกรรมการศึกษาเพื่อเด็กและผู้มีความต้องการพิเศษ. (2556). *สถานการณ์และปัญหาของเด็กและเยาวชนในท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมจันทร์ ศรีปราชญ์, พระครูสิริธรรมบัณฑิต, พระมหาภิรติ ฉัตรแก้ว, สหทยา วิเศษ, และปาณิสรา เทพรักษ์. (2564). ศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์แห่งมรดกทางภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในล้านนา. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ*, 6(2), 287–305.
- สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่. (2563). *บรรยายสรุปจังหวัดเชียงใหม่*. สืบค้นจาก <https://www.chiangmai.go.th/managing/public/D8/8D17Jan2022133138.pdf>
- สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน. (2563). *สรุปรายงานประจำปี จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปี 2563*. สืบค้นจาก <https://new.maehongson.go.th/wp-content/uploads/2021/11/annualreport2020-1.pdf>
- สุนิษา สุทิน และภัทรศิลป์ สุกันธิ์. (2563). การศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาด้านศิลปะการแสดงเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่. *วารสาร Buddhist Education and Research*, 6(2), 87–102.
- Cambridge Dictionary. (2021). *Culture*. Retrieved from <https://dictionary.cambridge.org/English/culture>
- Pressbooks. (2021). *Introduction to sociology: Understanding and changing the social world: The elements of culture*. Retrieved from <https://pressbooks.howardcc.edu/soci101/chapter/3-2-the-elements-of-culture/>

